

KOMPIUTERINIAI SUVESTINIAI KATALOGAI LIETUVOJE

Aurelija Striogenicė

Lietuvos Respublikos didžiosiose bibliotekose (Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo (LNB), Vilniaus universiteto (VU), Kauno technikos universiteto (KTU) ir kt.) pradėjus kurti automatizuotas informacijos sistemas, vis aktualesnė yra integravimosi problema. Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS) projekte [2] yra numatytas suvestinio katalogo po sisteminio kūrimas. Suvestinio katalogo pagrindu atsirastų galimybė organizuoti efektyvų ir patikimą Lietuvos ir užsienio informacijos vartotojų aptarnavimą dialogo režimu per OPAC (*online public access catalogue*). Temos aktualumą rodo padidėjęs per 1995 metus publikacijų skaičius leidinyje "Tarp knygų". Išliko aktualios A. Augustinaičio ir V. Maciūnaitės publikacijos, nagrinėjančios suvestinių katalogų formavimo problemas [1], D. Kastauskaitės publikacijos [4], kuriose pateikta respublikinių suvestinių katalogų klasifikacija ir išsamūs bibliografiniai aprašai.

Šio straipsnio tikslas – trumpai apžvelgus Lietuvos tradicinius suvestinius katalogus nurodyti jų kūrimo Lietuvoje prielaidas.

Didelis informacijos srautas įvairiose mokslo ir technikos srityse neleidžia skaitytojui apsiriboti vienos bibliotekos fondais. Išsklaidytus informacijos išteklius apjungia suvestiniai katalogai. Tradicinės suvestinių katalogų formos – korteliniai ir spausdinti katalogai. Išlikę ir iki šių dienų naudojami tradiciniai suvestiniai katalogai Lietuvoje sukurti beveik prieš 40 metų. Tarp jų svarbią vietą užima užsienio periodinių leidinių ir užsienio knygų, esančių Lietuvos bibliotekose, suvestiniai katalogai. Žinios apie 1956–1994 m. katalogus atnaujintos T. Gustienės [3] ir A. Vitkauskienės [6]

straipsniuose. Rengiant šį straipsnį išanalizuoti užsienio periodinių leidinių spausdinti suvestiniai katalogai (1961–1995 m.) ir užsienio knygų spausdinti suvestiniai katalogai (1959–1990 m.). Išnagrinėta šių katalogų struktūra ir leidybiniai duomenys (žr. 1, 2 lent.).

Informaciją apie naujausius užsienio periodinius leidinius galima rasti LNB kompiuteriniame užsienio periodinių leidinių suvestiniame kataloge. Šis katalogas pradėtas kurti 1990 metais [3]. Iš pradžių buvo įregistruojami periodiniai leidiniai lotyniška abėcėle, o nuo 1994 metų ir kirilica spausdinti periodiniai leidiniai. Naudojant kompiuterinio katalogo duomenis, numatyta leisti ir spausdintus suvestinius katalogus. 1995 metais išėjo “Užsienio periodinių leidinių, gautų Lietuvos bibliotekose, suvestinis katalogas, 1990–1992” (žr. 1 lent.). Bibliotekos, šio kompiuterinio suvestinio katalogo dalyvės, užsienio periodinių leidinių bibliografinius aprašus siunčia kataloginėmis kortelėmis. LNB darbuotojams dažnai tenka taisyti bibliografinius aprašus, naudojant leidinį “Ulrich’s International Periodicals Directory 1991–1992”.

Informaciją apie pastaraisiais metais gautas užsienio knygas galima rasti LNB korteliniame abėcėliniame užsienio knygų suvestiniame kataloge. Šis katalogas chronologiškai suskirstytas į 2 dalis: 1956–1990 metų, o nuo 1990 metų kuriamas naujas katalogas. Nustojus leisti spausdintą suvestinį užsienio knygų katalogą, atsirado didelė informacijos spraga. Bibliotekininkų ir bibliografų pasitarimuose ši problema nagrinėta. 1995 m. vasario mėn. vykusiame mokslinių bibliotekų konsorciumo posėdyje LNB Informacijos centras įpareigotas sudaryti darbo grupę, kuri spręstų problemas, susijusias su kompiuterinio ir spausdinto užsienio knygų suvestinio katalogo rengimu [3].

Kompiuterinį suvestinį užsienio knygų katalogą numatyta pradėti kurti nuo 1996 metų. Organizuojant šį katalogą, būtinos šios prielaidos:

- Visų svarbiausia reikia nustatyti katalogo pobūdį: ar jis bus suvestinis, ar jungtinis. Jei bus numatyta kurti jungtinį užsienio knygų katalogą, reikėtų perimti Lietuvos aukštųjų mokyklų patirtį.

1 lentelė. Užsienio periodinių leidinių, gautų Lietuvos bibliotekose, suvestiniai spausdinti katalogai 1961–1995 m.

Leidinio antraštė	Leidėjas	Leidimo metai	Periodiškumas	Leidinio struktūra ir pagalb. r-klės	Metai / dalyv. b-kų skaičius	Pastabos
Naujų užsienio periodinių leidinių suvestinė rodyklė	Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė biblioteka	1961-1985	Metinis	Periodinių leidinių suvestinė rodyklė; Abėcėlinė dalykinė rodyklė 1961-1967; 1979	1961-1962 / 34 1963 / 37 1964 / 44 1965-1967 / 42 1968-1969 / 45 1970 / 44 1971 / 52 1972 / 54 1973 / 45 1974 / 65 1975 / 46 1976 / 56 1977 / 66 1978 / 67 1979 / 50 1980 / 66 1981 / 67 1982 / 41 1983-1985 / 65	Rodyklėje leidiniai išdėstyti pagal antraščių abėcėlę (lotynų ir kirilicos rašmenimis)

1 lentelės tęsinys

Leidinio antraštė	Leidėjas	Leidimo metai	Periodiškumas	Leidinio struktūra ir pagalb. r-klės	Metai / dalyv. b-kų skaičius	Pastabos
Užsienio periodinių leidinių, gautų Lietuvos TSR bibliotekose suvestinis katalogas, 1984 D.1-2	Lietuvos mokslinės techninės informacijos ir techninės ekonominės tyrimo institutas	1986	Neperiodiškas	Abėcėlinis katalogas; Sisteminė rodyklė; Leidinių pavadinimų išdėstytų didėjančių ISSN seka rodyklė	1986 / 53	Kataloge pirmiausia pateikiami lotynų, o po to kirilica išspausdinti leidiniai
Užsienio serialinių leidinių, gautų Lietuvos bibliotekose, suvestinis katalogas, 1986 D.1-2	Lietuvos informacijos institutas	1990	Neperiodiškas	—	1990 / 56	
— 1987 D.1-2	—	—	—	Abėcėlinis katalogas; Sisteminė rodyklė; Kolektyvinių autorių rodyklė; ISSN rodyklė	—	
— 1988 D.1-2	—	—	—	—	—	
— 1989 D.1-2	—	1991	—	—	1991 / 52	

1 lentelės tęsinys

Leidinio antraštė	Leidėjas	Leidimo metai	Periodiškumas	Leidinio struktūra ir pagalb. r-klės	Metai / dalyv. b-kų skaičius	Pastabos
Užsienio periodinių leidinių, užsakytų Lietuvos bibliotekose, suvestinis katalogas, 1990 D.1-2	--	1990	--	Abėcėlinis katalogas; Sisteminė rodyklė; ISSN rodyklė	1990 / 56	
Užsienio serialinių leidinių, užsakytų Lietuvos bibliotekose, suvestinis katalogas, 1991 D.1-2	--	1992	--	--	1992 / 52	
Periodiniai leidiniai, 1980-1989 D. 1-2	Lietuvos informacijos institutas; Lietuvos technikos biblioteka	1992	--	Periodiniai leidiniai lietuvių kalba; Periodiniai leidiniai slavų kalbomis; Periodiniai leidiniai užsienio kalbomis; Abėcėlinė rodyklė	1992 / 17	Leidiniai skirstomi kalbiniu principu: lietuvių, slavų ir kt., o skyrių viduje – žurnalų pavadinimų abėcėlės seka. Prieš žurnalo pavadinimą pateiktas ISSN ir AMTIS teminės rubrikos indeksas
Užsienio serialinių leidinių, gautų Lietuvos bibliotekose, suvestinis katalogas, 1990-1992	Lietuvos nac. M. Mažvydo biblioteka. Informacijos centras	1995	--	Abėcėlinis katalogas; Bibliotekų siglų rodyklė; Sisteminė rodyklė; ISSN numerių rodyklė; Valstybių kodų rodyklė; Pavadinimų kalbų ir kodų rodyklė	1995 / 22	Kataloge suregistruoti tik lotyniško raidyno serialiniai leidiniai

2 lentelė. Užsienio knygų, gautų Lietuvos bibliotekose, suvestiniai spausdinti katalogai 1959–1990 m.

Leidinio antraštė	Srijos antraštė	Leidėjas	Leidimo metai	Periodiškumas	Leidinio struktūra ir pagalb. r-klės	Serija metai / dalyv. b-kų skaičius	Pastabos
Naujų užsienio knygų suvestinis katalogas	A – Visuomeniniai mokslai. Grožinė literatūra. B – Biologija. Medicina. Fizinė kultūra ir sportas. Žemės ūkis. C – Gamtos mokslai – matematikos, mechanikos, astronomijos, fizikos, chemijos, geofizikos, geodezijos ir technikos klausimais	Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė biblioteka	1959–1961	Neperiodiškas	Sisteminis katalogas; Abėcėlinė knygų autorių, redaktorių ir knygų be autorių antraščių rodyklė.	A 1959 / 17 1961 / 16 B 1959 / 15 C 1959 / 16–15 1961 / 15	Antraštės vertimai arba trumpos anotacijos į lietuvių k. Grožinė literatūra neanotuojama

2 lentelės tęsinys

Leidinio antraštė	Serijos antraštė	Leidėjas	Leidimo metai	Periodiškumas	Leidinio struktūra ir pagalb. r-klės	Serija metai / dalyv. b-kų skaičius	Pastabos
Naujos užsienio knygos Lietuvos TSR bibliotekose		Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka	1967–1974	Mėnesinis	Sisteminis katalogas. Nuo 1969 m. abėcėlinė pavardžių ir antraščių rodyklė	1967–1974 / 18	Antraštė neverčiama į lietuvių k. ir neanotuojama
Naujų užsienio knygų Lietuvos TSR bibliotekose: Abėcėlinis ir sisteminis katalogai	Nuo 1977 m. 1. – Gamtos mokslai. Technika. Medicina. Žemės ūkis. 2. – Visuomenės ir humanitariniai mokslai.	Lietuvos mokslinės techninės informacijos ir ekonominės analizės tyrimo institutas; TSRS VVMTB; Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka	1974–1978	Neperiodiškas iki 1977 m. Nuo 1977 m. 1. – kas mėnesį 2. – kas ketvirtį.	Abėcėlinis katalogas; Sisteminis katalogas; Abėcėlinė rodyklė; Sisteminė rodyklė; Regioninė rodyklė.	1974 / 23–25 1975 / 25–26 1976 / 26–28 1 – 1977 / 28–34 1978 / 34 2 – 1977 / 28–34 1978 / 34	Naudojama ESM agreguota su teksto surinkimo automatu, skaičiavimo technikos periferiniai įrenginiai. Antraštė verčiama į rusų k.
Užsienio knygos Lietuvos TSR bibliotekose: Sisteminis katalogas	1. – Gamtos mokslai. Medicina. Žemės ūkis. 2. – Visuomenės ir humanitariniai mokslai	TSRS VVMTB; Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka	1979–1990	–“–	Abėcėlinis katalogas; Sisteminis katalogas; Abėcėlinė rodyklė; Sisteminė rodyklė Nuo 1980m. Sisteminis katalogas; Abėcėlinė rodyklė Abėcėlinė antraščių rodyklė.	1. – 1979–1987 / 35 1988–1989 / 36 2. – 1979–1987 / 35 1988–1989 / 36	Nuo 1979 m. pramoninę eksploataciją vykdė Lietuvos TSR mokslų akademijos Centrinė biblioteka

- Bibliotekų, dalyvaujančių kuriant katalogą, programinė ir techninė įranga turi garantuoti bibliografinių duomenų įvedimą, naudojant UNIMARC formatu numatytus laukus, laukų indikatorius ir polaukių identifikatorius. Tačiau šiuo metu bibliotekos naudoja skirtingą programinę įrangą, sisteminimo ir dalykinimo metodikas.
- Bibliotekos, neturinčios kompiuterinių katalogų, duomenis gali pateikti kataloginėse kortelėse. Tačiau sunku numatyti, koks bus kortelių kiekis. Ar darbuotojai, rengiantys šį katalogą, pajėgs laiku įvesti visus duomenis į kompiuterį.
- Būtinai nacionaliniai bibliografinio aprašo standartai visų rūšių dokumentams. Atsiuntus netikslius bibliografinius aprašus, Informacijos centro darbuotojams teks identifikuoti leidinį, taisyti bibliografinį aprašą.
- Vienas iš svarbiausių faktorių, darančių įtaką suvestinių katalogų (tradicinių ir kompiuterinių) patikimumui – pastovus dalyvaujančių bibliotekų skaičius. Išanalizavus spausdintus suvestinius katalogus matyti, kad šis skaičius nuolat kinta (žr. 1, 2 lent.). Taip pat labai svarbu, ar dalyvaujanti biblioteka pateikia duomenis apie visus naujai gautus užsienio leidinius. Kadangi užsienio leidiniai kataloguojami decentralizuotai, tai patikrinti nėra galimybių. Ateityje suvestinių katalogų struktūra, leidinių apimtis, kokybė priklausys nuo to, kaip tiksliai ir geranoriškai dirbs juos kuriant dalyvaujančios bibliotekos.

Nemažiau svarbią vietą tarp suvestinių katalogų turėtų užimti retrospektyvūs lietuviškų leidinių suvestiniai katalogai. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos BKC numatyta kaupti Valstybinį bibliografinių duomenų banką (VBDB), nes šis centras yra Lietuvos Respublikos nacionalinės spaudos archyvas, einamosios ir retrospektyviosios nacionalinės bibliografijos leidėjas [5].

Nuo 1995 metų BKC pradėta kurti duomenų bazė “Knygos lietuvių kalba 1918–1940 m.”. Duomenys gauti iš įvairių šaltinių: leidyklų katalogų, didesnių bibliotekų katalogų, leidinio “Bibliografijos žinios”, muziejų. Tai Lietuvoje ir užsienyje lietuvių kalba

išleistos knygos. Knygų bibliografiniai aprašai įvedami į kompiuterį abėcėlės tvarka. Kuriama ir kita lietuviškos spaudos, išleistos 1907–1917 metais, duomenų bazė. Sukūrus šias duomenų bazines, jos galėtų sudaryti pagrindą retrospektyviems lietuviškų leidinių suvestiniams katalogams.

Išvados

Suvestinių katalogų realizavimas naudojant kompiuterius užtikrina dideles funkcines galimybes, kadangi išsprendžia uždavinius, kurių negali išspręsti tradicinės suvestinių katalogų formos. Šiuo metu Lietuvoje kuriami kompiuteriniai suvestiniai katalogai (užsienio periodinių leidinių; duomenų bazė “Knygos lietuvių kalba 1918–1940 m.”) neatlieka tų funkcijų, kurias galėtų atlikti esant integraliai bibliotekų sistemai. Jų duomenys yra daugiau naudojami spausdintų suvestinių katalogų leidybai. Be to, kompiuterinių suvestinių katalogų kūrimas Lietuvoje, bibliotekoms naudojant skirtingas dalykinimo, sisteminimo metodikas, esant skirtingoms programinėms įrangoms ir dabartinei bibliotekų materialinei padėčiai, yra kol kas problematiškas. Tačiau šiuo metu vyksta procesai, kurie leis įgyti patirties kuriant integralią bibliotekų informacijos sistemą.

LITERATŪRA

1. Augustinaitis A., Maciūnaitė V. Tarybinių serialinių leidinių suvestinio katalogo formavimas // B-kų darbas. – 1983. – Nr. 4. – P. 17–18; Ten pat. – Nr. 8. – P. 21–23.
2. Bulavas V., Gudauskas R., Varnienė R. Lietuvos integrali bibliotekų informacinė sistema. – V., 1994. – 50 p.
3. Gustienė T. Dar šiek tiek apie suvestinius katalogus // Tarp knygų. – 1995. – Nr. 5. – P. 15.
4. Kastanauskaitė D. Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos rankraštiniai ir spausdinti katalogai. – V.: VU, 1990. – 144 p.; Kastanauskaitė D. Respublikinių suvestinių katalogų tyrimo klausimu // Knygotyra. – 1972. – T. 2 (9). – P. 71–83.

5. Varnienė R. Valstybinis bibliografinių duomenų bankas // Bibliografijos žinios: Str. rinkinys. – V., 1995. – P. 23–31.

6. Vitkauskienė A. Iš Lietuvos bibliotekų užsienio knygų suvestinio katalogo istorijos // Tarp knygų. – 1995. – Nr. 5. – P. 13–14.

Įteikta 1996 m. gegužės mėn.

COMPUTER UNION CATALOGUES IN LITHUANIA

Summary

The lack of union catalogues in Lithuania is a problem today. The article describes traditional forms of union catalogues at first. There are some tables which analyze the printed union catalogues of the 1959–1995 period.

The Creation of computer union catalogues in Lithuania is problematic today. We can find information about new foreign periodical publications in the computer union catalogue. The beginning of its creation was in 1990. A computer union catalogue of foreign books received in Lithuanian libraries will be created in 1996.